

valtiolta, ja leipä suurelta osin kotoisin maatalouden ulkopuolelta. Tulopohjaa varmistetaan järjestämällä kaupunkilaisille – näille entisille maalaisille, jotka haluavat kesäksi takaisin rannoille ja metsiin – erilaisia palveluita. Keskeiseksi onkin muodostunut esteettinen tehtävä, maaseudun maisemallinen ylläpito, jopa maaseudun museointi. Maatalousyrittäjien keskeiseksi tehtäväksi on siten tullut itsensä (nostalginen) esittäminen. Maaseutua ei voi viedä, mutta sen voi entistää! Kuten Ilkka P. Laurila paljastavassa analyysissään EU-Suomen maataloudesta osoittaa, on maataloustuotannon kannattavuus heikentynyt kaikilla keskeisillä aloilla, eniten viljan viljelyssä, jonka

kokonaistuotanto on kuitenkin kasvanut. Tuotantokustannusten kasvu ei Suomessa näy hinnoissa, kirjoittaa Laurila, ja koko touhu on mahdollista, koska EU-aikana maatalouden saamat tuet ovat kaksinkertaistuneet. Omituisinta tässä on, että maatalousväestön tulot ovat samaan aikaan koko ajan laskeneet, mikä pakottaa viljelijöitä jatkuvasti laajentamaan tilakokoa. Keskittyminen jatkuu, yhä harvempi maaseudun asukka viljelee.

Tämä on hämmentävää: 50 vuodessa maaseudun ja ruuan tuotannon kohtalonyhteys on käytännössä katkennut. Agraarisesta pienviljelijävaltiosta suljettuine ja säänneltyine ruokamarkkinoineen on tullut tuontiruokaa syövien

kaupunkilaisten maa, jossa verovaroin pidetään yllä kuvaa maaseudusta ja viritetään nostalgista yhteyttä ensimmäisen ja toisen polven kaupunkilaisten ja heidän lähtöasemiensa välille. Suomessa on puoli miljoonaa kesämökkkiä ja kaupunkilaiset pitävät yllä suurta osaa maaseudun vielä olemassa olevista palveluista. Ilmiselvästikin mökkiläisille pitäisi antaa äänioikeus kesämökkikuntiinsa.

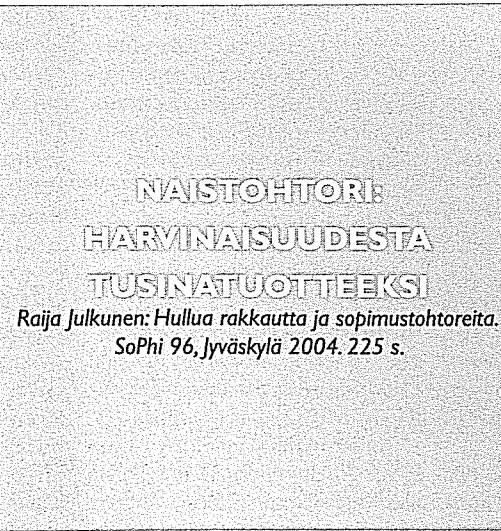
Suomen maatalouden historia on oikeastaan aivan käsittämätön juttu. Onneksi Pirjo Markkolan johdolla toiminut asiantuntijatiimi on nyt luonut mahdollisuuden saada siitä sentään kohtuullinen tolkku.

Panu Pulma

Kun vielä 1980-luvulla tohtoreita valmistui Suomessa vuosittain noin 300, vuonna 2004 tohtorin tutkintojen määrä läheni jo puoltatoista tuhatta. Noin 45 prosenttia näistä tutkinnoista oli naisten suorittamia. Kaiken kaikkiaan vuosina 1989-2004 uusia tohtoreita valmistui 14 233. Heistä 5 846 eli 41 prosenttia oli naisia.<sup>1</sup>

Opetusministeriö toivoo tohtorien vuosittaisen määrän kasvavan edelleen jonkin verran. Jo tohtorien määrä – puhumattakaan heihin kohdistuvista odotuksista Suomen tieteen tason kohottajina ja uusien innovaatioiden lähteinä ja levittäjinä – tekee heistä kiinnostavan joukon, jota on kuitenkin tutkittu hyvin vähän.

Raija Julkusen kirja *Hullua rakkautta ja sopimustohtoreita* tarkastelee tohtoreiden kasvavaa joukkoa rajatusta näkökulmasta, mutta kiitettävän pitkällä aikavälillä. Hänen tutkimuksensa kohteena ovat Jyväskylän yliopistosta valmistuneet nais-tohtorit kautta aikojen ja erityisesti se, miten eri sukupolviin kuuluvat ja erilaisia tieteenaloja edustavat naiset ovat tulleet tohtoreiksi ja mitä tohtorin arvon saavuttaminen heille merkitsee. Kirjan teemaa on työstyetty yhdessä opiskelijoiden kanssa Naisten yliopisto -seminaarissa. Kirjan varsinaisen aineiston muodostavat kaikille rekistereiden kautta jäljitetyiksi saaduille ja elossa oleville nais-tohtoreille lähetetyt kyselylomakkeet, joihin saatiin vastaus 226 naiselta (vastausprosentti 67). Tämän lisäksi aineistona on myös samojen vastaajien sata vapaamu-



**NAIS-TOHTORI:  
HARVINAISUUDESTA  
TUSINATUOTTEEKSI**

Raija Julkunen: *Hullua rakkautta ja sopimustohtoreita.*  
SoPhi 96, Jyväskylä 2004. 225 s.

toista tohtoroitumistarinaa. Julkusen aiempia intressejä heijastellen lomakkeen kysymykset liittyvät väitöskirjan tekemiseen nimenomaan työuran, työn ja perheen yhdistämisen sekä työssä jaksamisen näkökulmista. Lomakkeen teemat ovat todennäköisesti ohjanneet myös henkilökohtaisten tarinoiden kirjoittamista.

Kuten Julkunen itsekkin toteaa, olisi vaikea kuvitella vastaavaa tutkimusta, jossa kohdejoukkona olisivat pelkästään miestohtorit. Toisaalta on todettava, että ne muutamat kokoelmat, joissa tohtoriksi valmistumisen kokemuksia on tarkasteltu, kertovat lähes yksinomaan miesten tarinoita. Tohtoroitumista tarkastelevat tutkimukset ja selvitykset ovat puolestaan keskittyneet sellaisiin kysymyksiin kuin tutkijakoulu-uudistus ja tohtorien työllistyminen ja jättäneet sukupuolinäkökulman hyvin vähälle huomiolle. Poikkeuksena voidaan mainita Liisa Husun naisten yliopistouria koskeva perinpohjainen ja tiivis väitöskirja *Sexism, Support and Survival in Academia* (2001), jolle Julkusen suomenkielinen, helppolukuinen ja omia kokemuksia hyödyntävä ja reflektioiva kirja on tervetullut jatko.

Erityisen mielenkiintoiseksi Julkusen kirjan tekee se laajempi konteksti, johon hän asettaa jyväskyläläisten nais-tohtorien työelämän tarkastelun: yliopiston samanaikainen markkinavetoistuminen ja naisistuminen. Julkunen kysyy: "Eikö tehtäistettu ja matalapalkkainen tutkijankoulutus tai statustaan menettänyt yliopistoura

houkuttele enää miehiä?" (s. 28) Toisaalta hän tuo esille myös sen tosiseikan, että vaikka nais-tohtorien määrä kasvaa nopeammin kuin miestohtorien määrä, Jyväskylässä ja Suomessa yleensäkin, niin naiset väittelevät vähemmän suhteessa maisterin tutkintojen määrään. Ainoa poikkeus tähän sääntöön on hammaslääketiede. Lisäksi tekniikan miesvaltaisella alalla naisten väittelyaktiivisuus on lähes yhtä suuri kuin miesten. Johtuuko tämä siitä, että naisten väittely onnistuu parhaiten aloilla, joissa tutkimustyötä tehdään ohjatusti ryhmissä? Vai onko kenties niin, että tekniikan alalla tohtorin tutkinnon arvostus on muita aloja pienempi ja etenkin miehet lähtevät mielellään paremmin palkattuihin tehtäviin teollisuuteen? Valitettavasti Julkusen aineisto ei kuitenkaan mahdollista miesten ja naisten välisten erojen tarkastelua, eikä siksi kykene vastaamaan tämän tyyppisiin kysymyksiin. Sen sijaan aineiston rajaaminen yhteen yliopistoon on järkevää: yhtäältä Jyväskylän yliopisto edustaa hyvin Suomen monitieteisiä yliopistoja, toisaalta tieteenalajien tarkastelu saa syvyyttä niiden sitomisesta yhden yliopiston historiaan.

<sup>1</sup> Opetusministeriön KOTA-tietokanta on kirjannut tohtorin tutkintojen määrän vuodesta 1981 lähtien. Miesten ja naisten suorittamat tutkinnot on eritelty vuodesta 1989 lähtien.

Jyväskylän yliopiston maisterita-son opiskelijoista on naisia 70 prosenttia. Naisten osuus tohtoreista on kuitenkin vain noin 40 prosenttia. Naisten väittelyaktiivisuus (ts. naistohtorien määrä suhteessa naismaisterien määrään) on suurin matemaattis-luonnontieteellisillä aloilla, mutta toisaalta niissä naisten osuus perusopiskelijoista on pienin. Professoritasolla naisten osuus pienenee edelleen: vuonna 2003 Jyväskylän yliopiston professoreista naisia oli Julkusen laskujen mukaan 27 prosenttia (KOTA-tietokannan mukaan 21 prosenttia).

Näitä lukuja voi tulkita monella tapaa. Voi ajatella, että naisten suorittamat tohtorin tutkinnot tulevat lisääntymään edelleen aina maisterien määrää vastaavalle tasolle ja lisääntyneen tohtoroitumisen vaikutukset tulevat näkyviksi vasta kun nykyiset miesprofessorit ovat jääneet eläkkeelle. Kyse voi olla myös siitä, ettei tohtorin tutkinto tai akateeminen ura houkuta naisia yhtä paljon kuin miehiä tai että heidän tiellään on esteitä, joita miehet eivät koe. Miten selittää esimerkiksi se, että naisprofessoreiden osuus on yhtä suuri (tai pieni) fysiikassa kuin psykologiassa, jossa miesopiskelija on suuri harvinaisuus? Onko tiedemaailma miesten maailma, jossa pärjätäkseen naisen on ryhdyttävä epätavallisen suuriin ponnistuksiin ja varauduttava monenlaisiin uhrauksiin?

Julkusen vastaus kysymykseen on myönteinen. Hän kuitenkin huomauttaa, että nuoremman sukupolven kokemusten tavoittaminen voi olla vaikeaa. Hän myös toteaa, että kyselyyn ovat todennäköisesti jättäneet vastaamatta juuri ne naistohtorit, joiden mielestä sukupuolella ei ole ollut erityistä merkitystä heidän väitösopinnoissaan tai akateemisella uralla. Kuitenkin lähestymistapa, joka korostaa naisten kokemia ongelmia ja naistohtoreiden erityisyyttä, on mielestäni jossain määrin ongelmallinen. Julkunen esimerkiksi ottaa esille Arlie Hochschildin käsitteen

”emotionaaliset puolisiirtolaiset”, joka viittaa työ- ja perhe-elämän ristipaineissa kamppaileviin naisiin, jotka eivät kykene tuntemaan oloaan kotoisiksi kummassakaan sfäärissä. Kuitenkin vaikuttaa siltä, että jyväskyläläiset naistohtorit ovat kokeneet puolison ja perheen voimavaraksi, joka on monella tapaa auttanut heitä väitöskirjan tekemisessä ja akateemisella uralla. Perhe on useimmille tohtorinainisille selvästi tärkeämpi kuin työ ja ura, eikä tässä suhteessa siis tunnu löytyvän mitään erityistä arvostiririitaa.

Kirjan nimeen Julkunen nostaa termin ”hullu rakkaus”, joka kuvaa naistutkijan intohimoista suhdetta omaan tutkimuskohteeseensa – ja samalla vihjaa, että tätä suhdetta pidetään omituisena ja sopimattomana. Uskosta naisten erityisyyteen kertoo myös ajatus, että ”pärjätäkseen akateemisilla kentillä naisetkin joutuvat suhtautumaan asioihin instrumentaalisesti” (s. 177). Kysely ja naisten pienoistarinat kertovat kyllä intohimosta tutkimukseen, mutta eivät niinkään siitä, että naistohtorit olisivat joutuneet erityisesti puolustelemaan haluaan paneutua tutkimukseen tai että heidän suhtautumisensa tutkimukseen olisi luonnostaan jotenkin vähemmän instrumentaalinen kuin miesten. Eri asia lienee se, että aikaa tutkimukseen on rajatusti, sekä se, että kyselyn mukaan on olemassa erityisiä esteitä naisten etenemiselle akateemisella uralla, esimerkiksi naisten osaamisen vähättely tai vaikeus päästä miesvaltaisen yhteisön jäseneksi. Kyselyyn vastanneista reilu 60 prosenttia on kokenut ainakin vähän haittaa sukupuolensa vuoksi.

Julkunen tuo myös esille väittelysukupolvien väliset erot: varhaisimmat väittelijät ovat useammin tehneet väitöskirjaa muun työn ohella ja vastanneet esimerkiksi lasten kasvatuksesta enemmän kuin puolisonsa. Nuorin väittelypolvi puolestaan on suorittanut tutkintonsa usein yliopiston rahoituksella ja osana tutkimusryhmää. Vanhem-

malle polvelle väitöskirja on ollut arvokkaampi saavutus, ja he ovat myös olleet innokkaampia tarinoiden kirjoittajia. Nuorin väittelypolvi (vuosina 2000–2003 valmistuneet naistohtorit), jossa luonnontieteilijöiden osuus on suurempi kuin muissa sukupolvissa, on tyytyväisin työskentelyolosuhteisiinsa. Samalla he ovat tyytymättömiä työhönsä ja uraansa.

Nuoremman polven epävarmuutta tulevaisuudesta ja siihen liittyviä pelkoja ei kuitenkaan pidä tulkita suoraksi todisteeksi huonomasta menestyksestä akateemisella uralla, ainakaan verrattuna miehiin. Kuten Julkunen itsekin huomauttaa, heidän asemansa on vielä muotoutumassa ja voi kohentua iän myötä. Julkunen myös epäilee, että luonnontieteellisten alojen ”kilpailukulttuuri” on leviämässä humanistisiin ja yhteiskuntatieteisiin ja vähentää näiden alojen naisjatko-opiskelijoiden tutkimuksestaan kokemaa henkilökohtaista iloa ja tyydytystä. Aineiston pohjalta ei kuitenkaan ole aivan selvää, että naisluonnontieteilijöiden vähäisempi tyytyväisyys johtuisi juuri siitä, että he kokisivat ”science-maailman” olevan kova ja kilpailullinen miesten maailma. Tosin he ovat selvästi tietoisempia sukupuolestaan kuin muut naistohtorit ja kokevat muita useammin naisautensa aiheuttavan niin haittaa kuin etuakin.

Lähes kaikki edellä esitetyt kriittiset huomiot liittyvät siihen Julkusen analyysin pohjana olevaan ajatukseen, että naisilla on erityinen suhde tieteeseen ja tutkimukseen ja että yliopisto ja tohtori-instituutio edustavat miesten maailmaa, johon naisten on vaikea päästä mukaan menettämättä jotain nais erityisyydestään. Kun aineistossa ei kuitenkaan ole mukana miestohtoreita eikä heidän kokemuksiaan, jää naisten kokemusten erityisyys hie-man arvoitukselliseksi. Tähän liittyy kirjan tasapainoilu kahden ainakin osittain ristiriitaisen näkemyksen kanssa. Yhtäältä kirjassa nähdään

yliopisto työpaikkana, jossa toimivat samat sukupuolistavat käytännöt kuin muillakin työpaikoilla. Toisaalta korostetaan yliopiston ja tutkimustyön poikkeuksellisuutta, mutta ei varsinaisesti osoiteta, onko esimerkiksi naistohtorien intohimo tutkimustaan kohtaan kovin erilaisena kuin miesten kokema.

Kaiken kaikkiaan Julkunen on onnistunut hyvin erilaisten aineistojen ja omakohtaisten kokemus-

ten ja pohdintojen yhdistämisessä. Vaikka en täysin vakuuttunut kirjan kaikista tulkinnoista, uskon, että moni naistohtori tai sellaiseksi aikova voi tunnistaa kirjasta itsensä ja saa virikkeitä oman työnsä ja identiteettinsä tarkasteluun. Lisäksi Julkusen esille nostamat laajemmat kysymykset yliopiston muutoksesta ja samanaikaisesta naisistumisesta ovat kiinnostavia ja tärkeitä. Kuten kirjan lopussa

todetaan, ”[n]aiset ovat muuttaneet näppäristä neideistä vakavasti, tai ainakin melkein vakavasti, otettavaksi resurssiksi, jota tehokkuuteen ja tulokseen pyrkivä yliopisto ei voi jättää käyttämättä” (s. 194). Mitä tämä kehityskulku merkitsee opetus- ja tutkimustyön ja tohtori-instituution kannalta eri tieteenaloilla, on tärkeä jatkotutkimuksen aihe.

Johanna Hakala